

Uloga vrhovnih revizorskih institucija u postizanju održive poljoprivrede

PREGLEDNI RAD

UDK 657.6:338.43

DOI: 10.56362/Rev23104039J

Nemanja Jakovljević¹

Mladen Petrović²

Rezime: Predmet rada je uloga vrhovnih revizorskih institucija u postizanju ciljeva održive poljoprivrede. Održiva poljoprivreda odnosi se na obezbeđivanje sigurnosti hrane i ublažavanje negativnih uticaja poljoprivrede na životnu sredinu. Vlade širom sveta usvajaju različite politike i strategije za promovisanje održive poljoprivrede. Vrhovne revizorske institucije mogu da sprovedu revizije ostvarenosti nacionalnih ciljeva, radi provere da vlada ulaže dovoljno napora da se proizvodi bezbedna i ispravna hrana, pristupačna za sve i na održiv način, bez nepovoljnih uticaja na životnu sredinu.

Primljen: 10.06.2023.

Prihvaćen: 31.08.2023.

Objavljen: 30.12.2023.

Ključne reči: revizija poljoprivrede, vrhovna revizorska institucija, održivost poljoprivrednih resursa

UVOD

Održiva poljoprivreda je postala nezaobilazan element za obezbeđivanje sigurnosti hrane i ublažavanje negativnih uticaja poljoprivrede na životnu sredinu (11). Vlade širom sveta usvojile su različite politike i strategije za promovisanje održive poljoprivrede. Međutim, implementacija takvih politika zahteva efikasne mehanizme praćenja i evaluacije kako bi se osigurala usklađenost i odgovornost. U tom smislu, uloga vrhovnih revizorskih institucija (u daljem tekstu VRI) u razvijenim ekonomijama može da bude ključna u promovisanju održive poljoprivrede osiguravanjem transparentnosti, odgovornosti i efektivnog korišćenja javnih resursa. VRI imaju mandat da vrše reviziju vladinih politika i da informišu stanovništvo o načinu na koji se upravlja javnim politikama. One mogu da sprovedu revizije ostvarenosti nacionalnih ciljeva, kako bi proverili da li vlada ulaže dovoljno napora da se proizvodi bezbedna i ispravna hrana za njeno stanovništvo, pristupačna za sve i na održiv način, bez ozbiljnih uticaja na resurse životne sredine.

Agenda za održivi razvoj do 2030. postavlja za globalni cilj obezbeđivanje dovoljne ishrane za sve, što je definisano u terminu nulta glad. Ovaj cilj prati još nekoliko ciljeva, koji obuhvataju održivu i bezbednu proizvodnju, potrošnju i sve ostale predušlove za postizanje cilja. Evidentno je da postoji potreba za transformacijom postojećih prehrambenih sistema kako bi bili održiviji, kroz bolje upravljanje i bolje tehnike u

¹ Ekonomski fakultet u Beogradu.
E-mail: jakovljevic.i.nemanja@gmail.com

² Institut za primenu nauke u poljoprivredi, Beograd.
E-mail: petrovic.mladen95@yahoo.com

poljoprivredi, stočarstvu, ribarstvu i šumarstvu. Ovi integralni proizvodni sistemi, koji uzimaju u obzir ruralnu ekonomiju i održivo upravljanje prirodnim resursima, mogli bi da garantuju pristup hrani za rastuću populaciju. Postoji mnogo pristupa koje nacionalne vlade mogu preduzeti da bi to postigle. Poslednjih decenija efekti klimatskih promena predstavljaju dodatni faktor koji menja uslove za poljoprivredu kroz promene padavina i temperature, ili kroz teške posledice usled poplava i suša koje otežavaju proizvodnju hrane. Smanjenje obradivog zemljišta i povećanje rizika od propadanja zemljišta i drugih resursa životne sredine, stvara neophodnost prilagođavanja izmenjenom okruženju i novonastalim uslovima. Uzimajući to u obzir, vlada treba da obezbedi da dostupnost hrane za stanovništvo bude zasnovana na otpornijoj poljoprivrednoj praksi.

VRI imaju ključnu ulogu u reviziji i kontroli efikasnog upravljanja javnim resursima kako bi se ojačala transparentnost i odgovornost u vladinim institucijama uključenim u regulisanje poljoprivrede i proizvodnje. One imaju mandat da vrše reviziju vladinih politika i da informišu stanovništvo o načinu na koji se upravlja javnim politikama. VRI mogu vršiti reviziju ispunjavanja međunarodnih obaveza i ispunjavanja nacionalnih ciljeva, kako bi proverili da li vlada obezbeđuje dovoljno bezbednu i hranljivu hranu za svoje stanovništvo, pristupačnu za sve, i da li se hrana proizvodi na održiv način, bez ozbiljnih uticaja na resurse životne sredine. U tom kontekstu predmet rada je analiza uloge VRI u postizanju održive poljoprivrede razmatranjem odabira teme, razumevanja sistema vrednosti, planiranja i sprovođenja angažmana.

RAZUMEVANJE POJMA ODRŽIVE POLJOPRIVREDE I SISTEMA VREDNOSTI

Poljoprivreda je nauka o proizvodnja, odnosno uzgajanju biljaka i životinja, uključujući slatkovodne i morske vrste, za hranu, gorivo, vlakna ili lekove. U okviru ove definicije nalazi se mnogo različitih pristupa korišćenju i razvoju prirodnih resursa. Jednako tako postoji potreba da se zna šta bi se moglo smatrati održivom poljoprivredom i održivom proizvodnjom hrane. Organizacija za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija (FAO) definisala je održivi razvoj poljoprivrede kao „upravljanje i očuvanje baze prirodnih resursa i orijentaciju tehnoloških promena na takav način da se obezbedi kontinuirano zadovoljenje ljudskih potreba za sadašnje i buduće generacije“. Oni su definisali pet principa koji stoje iza koncepta održive poljoprivrede, a to su:

1. poboljšanje efikasnosti u korišćenju resursa je ključno za održivu poljoprivredu;
2. održivost zahteva direktnu akciju za očuvanje, zaštitu i unapređenje prirodnih resursa;
3. zaštita i unapređenje ruralnih sredstva za život, jednakost i socijalno blagostanje;
4. povećana otpornost ljudi, zajednica i ekosistema je ključna za održivu poljoprivredu;
5. održiva hrana i poljoprivreda zahtevaju odgovorne i efikasne mehanizme upravljanja.

Dok se poljoprivredna proizvodnja odvija u lokalnom kontekstu, potražnja, proizvodnja i potrošnja su vođeni globalnim fenomenima, koji utiču na uslove lokalnih farmera. Prema izveštaju FAO, očekuje se da će svetsko stanovništvo porasti na skoro 10 milijardi do 2050. godine, što će povećati potražnju za poljoprivredom, u scenariju skromnog ekonomskog rasta, do nekih 50 procenata u poređenju sa 2013. U isto vreme rast prihoda u zemljama sa niskim i srednjim dohotkom dolazi sa tranzicijom u ishrani ka većoj potrošnji mesa, voća i povrća u odnosu na žitarice, promenom obrasca proizvodnje i povećanjem pritiska. Prehrana veće populacije ukazuje na potrebu za više resursa za proizvodnju. Projekcije do 2050. godine ukazuju na pojavu sve veće nestašice prirodnih resursa za poljoprivredu (4). Danas samo 55 procenata svetskih kalorija u usevu hrani ljude direktno, ostatak se hrani za stoku (oko 36 procenata) ili se pretvara u biogoriva i industrijske proizvode (otprilike 9 procenata). Pojačana konkurencija za prirodne resurse mogla bi dovesti do njihove prekomerne eksploatacije i neodrživog korišćenja, degradacije životne sredine i stvaranja destruktivnog lanca u kojoj degradacija resursa dovodi do sve veće konkurencije za preostale raspoložive resurse, izazivajući dalju degradaciju.

Koncept proizvodnog lanca nastao je 1950-ih, a uspostavio ga je Filier, koji je definisao „lanac osnovnih proizvoda“. Osnovni princip za identifikaciju proizvodnog lanca leži u mapiranju i kvantifikaciji tokova proizvoda od jednog aktera do drugog. Primarna proizvodnja se uobičajeno definiše kao jedna od glavnih i najvažnijih delatnosti za egzistenciju čoveka, budući da se uzgajaju žitarice, voće i povrće. U okviru ove faze, voda i zemljište su najvažniji elementi; iz ovih i drugih elemenata moguće je održati kontrolu nad ovom fazom (2). Žetva uključuje koncentraciju primarne proizvodnje i pravilno upravljanje njome, za njenu kasniju komercijalizaciju, potrošnju ili industrijalizaciju. Glavni elementi, povezani sa ovom fazom, mogu biti: korišćeni materijali, korišćene tehnike i prisustvo stranih elemenata i zagađivača.

Glavna faza vezana za proizvodnju hrane je izrada, odnosno proizvodnja finalnih proizvoda, koja uključuje čitav set elemenata, kako bi se osiguralo da je hrana zdrava i pogodna za ljudsku ishranu. U ovom slučaju, glavni element je sigurnost. Pakovanje je prisutno nakon berbe i proizvodnje. Važan element ove faze je prisustvo stranih elemenata i zagađivača. Međutim, postoje i drugi uslovi ili varijable koje mogu uticati na ovu fazu proizvodnog lanca, kao što su upotrebljeni materijali, etiketiranje i dokumentacija. Skladištenje je faza u kojoj se proizvodi sa polja i prerađena hrana analiziraju i puštaju na tržište. Unakrsna kontaminacija je važan efekat i može biti izazvana prisustvom fizičkih, hemijskih i bioloških faktora unutar skladišta, neadekvatnim skladištenjem ili inputima koji se koriste za konzerviranje hrane. Na kraju, ali ne manje važna, distribucija proizvoda iz polja ili gotovih proizvoda mora garantovati da se transportuju na odgovarajući način. Glavni element leži u vrsti konzervacije (hladno, na sobnoj temperaturi ili vruće). Ostali faktori imaju veze sa dokumentacijom opterećenja. Potrošnja je faza u kojoj evidentan rezultat prethodnih procesa garantuje isporuku zdravih i hranljivih proizvoda potrošaču. Postoji nekoliko elemenata koji se odnose na kontrolu, a glavni se odnose na propise, zdravstvene dozvole ili registre, prava potrošača i model suvereniteta hrane svake zemlje. U zavisnosti od toga

koju temu revizori žele da istraže, od njih bi se takođe moglo zahtevati da idu dalje u detalje lanca vrednosti i u vezi s tim koje aktere i aktivnosti svaka faza sadrži u odnosu na oblast koja se istražuje.

Istovremeno je važno uzeti u obzir učešće zemlje u regionalnoj ili globalnoj trgovini. Globalni trgovinski obrasci utiču na uslove trgovine poljoprivrednim proizvodima, uključujući cenu, izvozna tržišta, pritisak na resurse, kao i socijalne uslove u zemljama u kojima se proizvodi hrana. Globalna trgovina stvara mogućnost jeftine hrane, ali potrošači nisu uvek svesni stvarnih troškova proizvedene hrane (7). Sektor poljoprivrede i proizvodnje hrane je jedan od sektora rada u kojem socijalna zaštita radnika nije dobro uspostavljena. Ako usevi propadnu ili potražnja za proizvedenom robom opadne, radnici često bivaju otpušteni i neće im nedostajati socijalno osiguranje koje obezbeđuje njihov poslodavac ili javnost, za nadoknadu nedostatka prihoda. Revizorska pitanja koja se odnose na poljoprivredu i proizvodnju hrane mogu biti orijentisana na procenu usklađenosti sa zakonima, propisima i sporazumima koji regulišu kritične faktore faza proizvodnog lanca, i biti sprovedena u okviru revizije pravilnosti poslovanja (5). Sa druge strane, teme revizije mogu biti usmerene ka pregledu radnji, sistema, operacija, programa ili aktivnosti u vezi sa kritičnim faktorima faza proizvodnog lanca, u skladu sa principima ekonomičnosti, efikasnosti i efektivnosti, koji su definisani u okviru revizija svrsishodnosti poslovanja. Kada se vrše revizije poljoprivrede i proizvodnje hrane, mogu se proceniti i komponente performansi i usklađenosti. Poljoprivreda i proizvodnja hrane su dve delatnosti koje su direktno povezane, pa se neki od kritičnih faktora mogu održati tokom nekoliko faza proizvodnog lanca.

Revizija bezbednosti hrane

Revizija politike bezbednosti hrane zahteva od revizora da razumeju preduslove zemlje za bezbednost hrane, kao što su geografski i demografski faktori. Ona obično uključuje procenu strategija za bezbednost hrane, njihove pravne osnove i načina na koji se one pretvaraju u stvarne politike, odnosno kako se sprovode. Revizija može proceniti prikladnost vladinih politika u ovoj oblasti. Revizori tada treba da shvate koji su rizici da bi se postigao cilj u kontekstu zemlje. Iako postoji globalna definicija bezbednosti hrane, procena dostupnosti, pristupa i korišćenja će varirati. Stoga je pristup da se proceni da li vladine strategije uzimaju u obzir poznata područja rizika, prave li prave prioritete i ciljaju li rizične grupe u smislu dostupnosti i pristupa hrani, kao i kakva je potreba za ishranom. Jednako dosledan pristup je i postojanje ispunjenosti dugoročne perspektive. Ovo bi moglo da obuhvati i reagovanje vlada na promene, npr. cena hrane, kao i odgovor na krizu, npr. u slučaju prirodnih katastrofa.

Za revizore koji planiraju da pogledaju politiku bezbednosti hrane, moglo bi da bude relevantno da razmotre prikladnost plana ili strategije nacionalne bezbednosti hrane, odnosno:

1. Da li je plan zasnovan na riziku i da li se dovoljno bavi svim nivoima stanovništva?
2. Da li plan omogućava vladi da reaguje u slučaju promena?
3. Da li plan odražava stvarne uslove u zemljama?
4. Da li je strategija praćena realnim planom za implementaciju i relevantnim programima i politikama?

Ako plan bezbednosti hrane koji zadovoljava potrebe stanovništva zahteva šemu implementacije, to u nekim državama uključuje uspostavljanje sistema distribucije hrane, kako bi se osigurao pristup robi po fer cenama za stanovništvo sa nižim prihodom (10). Bezbednost hrane osigurava da su proizvedeni i uvezeni proizvodi bezbedni za potrošače. Sanitarni uslovi i higijena su pitanje javnog zdravlja. Proizvodnja hrane od stoke je takođe pitanje dobrobiti životinja. Sa mnogim ulaznim tačkama, revizori mogu pristupiti bezbednosti hrane u proceni efikasnosti i efektivnosti sistema u zemlji, koji je uspostavljen da bi se obezbedila bezbedna i sanitarna proizvodnja, distribucija i potrošnja hrane. Revizije mogu obuhvatiti lokalnu proizvodnju hrane i uvoznu hranu. Centralno ministarstvo je obično odgovorno za postizanje i sprovođenje politike bezbednosti hrane. Polazna tačka VRI bi tada mogla da bude provera da li centralna vlada preduzima prave mere kako bi osigurala da se kontrole sprovedu kako je nameravano. Lokalni proizvođači su često regulisani decentralizovanim sistemom, gde se mere kontrole da bi se obezbedila higijena i bezbednost proizvedene robe dodeljuju regionalnim organima lokalne uprave, kao što su regionalni odbori i opštine. Gledajući sam sistem kontrole, često će biti neophodno da se razume koji problemi su uobičajeni i kako bi centralna vlada mogla da reaguje. Uobičajeni rizici i nalazi u reviziji lokalnih sistema kontrole hrane su da je učestalost kontrole niska, često zbog nedostatka resursa. Revizije otkrivaju da se inspeksijska praksa može razlikovati između regiona, pa čak i između inspektora u istom regionu, što utiče na rezultate kontrola. Nedovoljno poznavanje zahteva u zakonodavstvu i propisima objašnjava kako nedostatke uočene kod samih proizvođača, tako i nedovoljan kvalitet samih kontrola.

Revizija ruralnog razvoja

Programi ruralnog razvoja mogu imati nekoliko ciljeva koji pokrivaju samodovoljnost i socijalne aspekte. U nekim slučajevima vlada ima za cilj da stvori aktivnosti koje obezbeđuju egzistenciju i ekonomski razvoj u ruralnim oblastima, ili koje promovišu prodaju i proizvodnju poljoprivrednih proizvoda. To je istovremeno i sredstvo za smanjenje migracije iz ruralnih područja. Revizije programa ruralnog razvoja često otkrivaju da ciljevi programa nisu dobro definisani i da aktivnosti u okviru programa nisu nužno odgovarajuće za postizanje postavljenih ciljeva. Štaviše, nedostatak dobro definisanih ciljeva može biti praćen nedovoljnim prisustvom ili odsustvom indikatora, što otežava sposobnost merenja efikasnosti programa. Oni zahtevaju implementaciju na lokalnom

i regionalnom nivou, dodajući složenost u pogledu uloga i odgovornosti. Sprovođenje sredstava i subvencija za projekte na lokalnom nivou predstavlja rizike lošeg upravljanja sredstvima. Za revizije sprovođenja ovakvih programa revizori treba da razmotre postojanje dobro definisanog odgovarajućeg sistema aplikacija, uključujući usklađenost sa zahtevima centralnih propisa, postojanje odgovarajućih kriterijuma za evaluaciju projekta, usklađenost sa zahtevima za odabir projekata, tačno rangiranje projekta i usklađenost sa zahtevima za odobravanje projektnih plaćanja.

Sprovođenje programa za unapređenje poljoprivredne produktivnosti ima za cilj poboljšanje kvaliteta i količine proizvedene hrane i drugih proizvoda (1). U idealnom slučaju, ovi programi treba da imaju ciljeve koji su merljivi, dok se ciljevi mogu formulirati na opštem nivou. Poljoprivredne šeme često ciljaju lokalno stanovništvo ili ruralne zajednice putem direktne podrške ili subvencija. Revizije bi mogle otkriti da li ova sredstva dopiru do ciljane populacije, da li se to radi blagovremeno i da li je vlada uspostavila i zaista proverava kako se novac koristi. Uvođenje novih praksi u mnogim slučajevima znači promenu mentalnih sklopova kako bi se prilagodili novim načinima. Često postoji rizik u vezi sa ovim aspektom ako vlada ne da prioritet procesima obuke i smernicama na adekvatan način, kao deo implementacije. Nedostatak edukacije može dovesti do nedostataka u rezultatima ako se ne sprovodi edukacija o skladištenju. Revizija pokazuje da tamo gde promocija i izgradnja kapaciteta nisu bili dovoljno prioritetni, rezultati programa su smanjeni. Iz perspektive efektivnosti, cilj je možda bio poboljšanje kvaliteta. U ovim slučajevima, VRI bi moglo biti teško da proceni poboljšanje kvaliteta. Obično bi VRI morala da se osloni na naučne rezultate. Međutim, poboljšanje prinosa može biti indirektan pokazatelj poboljšanja kvaliteta, jer doprinosi povećanju dostupnosti hrane i smanjuje se jaz između potreba i proizvodnje. (9). Za revizore koji nameću da izvrše reviziju programa za poboljšanje produktivnosti, trebalo bi da sistematski prikupljaju informacije od ciljnih grupa. Oni treba da se obrate ciljnim grupama da bi potvrdili tačne aktere, a to bi moglo da uključi poljoprivrednike i lokalne zajednice, nakon čega mogu da se ispitaju akteri da bi verifikovali proces i dobili povratne informacije o njemu.

Revizija finansiranja poljoprivrednog sektora i preraspodele državnog novca

Mnoge zemlje imaju koristi od spoljno finansiranih poljoprivrednih investicija i programa ruralnog razvoja, koje bi mogle da budu finansirane i implementirane od strane međunarodnih donatora i organizacija ili bi ih mogle implementirati same vlade. U slučajevima kada VRI ima mandat, donator može angažovati VRI u reviziji programa. Sa tačke gledišta VRI, sprovođenje ovih revizija može se obaviti na zahtev donatora ili kao posebna inicijativa u slučajevima ako implementacija zahteva suprotno plaćanje od strane vlade, odnosno javnih fondova, ili ako program sprovodi vlada. VRI bi takođe mogle izvršiti reviziju vladinog dela za sprovođenje programa. Međunarodna tehnička

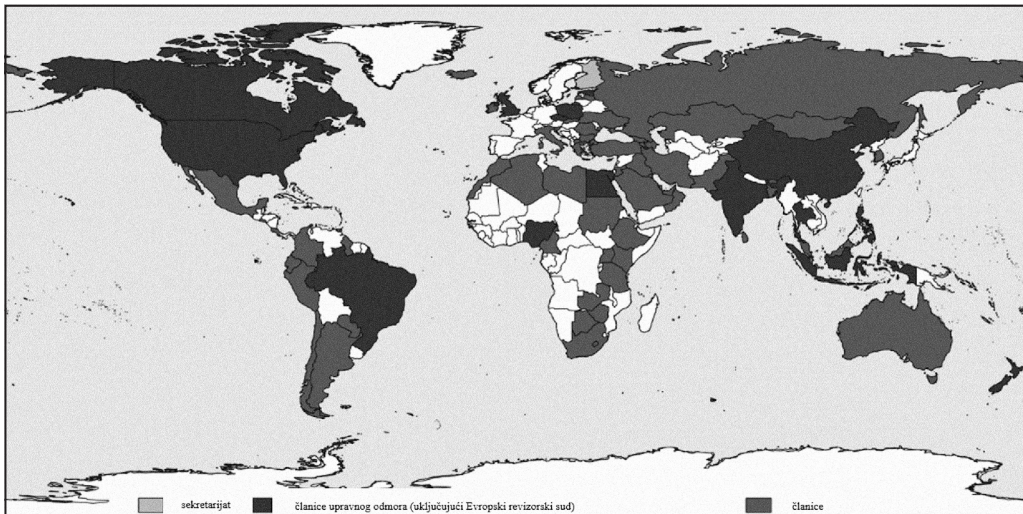
i finansijska podrška vladi često nosi visok rizik od lošeg upravljanja sredstvima, neefikasnost implementacije i nemogućnost ostvarivanja programskih ciljeva. Pored toga, moglo bi biti relevantno razmotriti da li programske aktivnosti mogu doprineti postizanju planiranog ishoda.

Čak i ako poljoprivreda omogući stanovništvu sveta da zadovolji deo svojih potreba za hranom, ona može, u nedostatku mera predostrožnosti, uzrokovati ekološke probleme koji mogu da uključuju degradaciju vodene sredine, zagađenje vode dubrivima i pesticidima, nekontrolisanu seču šuma koja neizbežno uzrokuje promenu klime. Dok odgovornost za preduzimanje mera predostrožnosti za izbegavanje ili rešavanje uticaja na životnu sredinu leži na nacionalnim vladama, u slučaju poljoprivredne politike ona treba da kombinuje i potrebu za razvojem poljoprivrednih resursa i zaštitom prirodnih resursa. Očuvanje često može biti u konkurenciji sa ciljevima da se prehrani i izdrži stanovništvo. Upravljanje šumskim resursima je odgovornost koja se često stavlja u nadležnost subjekata koji upravljaju poljoprivredom i korišćenjem prirodnih resursa, dok je očuvanje u nadležnosti ministarstva životne sredine (3). Često vlasnici zemlje imaju i useve i šume. Uobičajeni problem je što gazdovanje šumama nije dovoljno obezbeđeno u okviru poljoprivredne politike, ili nije prioritet definisan njome.

Kao i na stanje i razvoj šuma, poljoprivredne aktivnosti utiču na vodu i zemljište. U nekim zemljama upotreba pesticida i mineralnih đubriva je najveći izvor zagađenja podzemnih voda i zemljišta. Dok se distribucija hemijskih supstanci poljoprivrednim proizvođačima može regulisati, korišćenje tokom vremena može biti teško pratiti, pa bi stoga moglo biti teško predvideti posledice pre nego što se dogode. Revizija sistema koji su uspostavljeni za regulisanje i praćenje korišćenja i kvaliteta vode i zemljišta, kao i izvora zagađenja od poljoprivrede, je pristup koji koristi nekoliko VRI (8). Zajedno sa konverzijom zemljišta, krčenjem šuma i zagađenjem, neodrživa poljoprivredna praksa može imati ozbiljne posledice kao što je gubitak biodiverziteta, koji bi mogao biti nepovratan i imati uticaj na ekosisteme, uključujući i osnovu za poljoprivredu. Napori za očuvanje i mere za smanjenje uticaja su ključni da se ovo izbegne. Za revizore, revizija održive poljoprivrede takođe treba da obuhvati ovu perspektivu (9). Kao i u slučaju gazdovanja šumama, integraciju napora za očuvanje u poljoprivredne politike često karakterišu sukobi ciljeva, gde razvoj može dovesti do štetnih uticaja na vrste tokom vremena. Postojanje i kvalitet procene uticaja mogli bi da igraju ulogu, uključujući mapiranje mogućih efekata na vrste, kroz poljoprivredne prakse. Štaviše, nedostatak praćenja razvoja vrsta može predstavljati rizik. U rešavanju pitanja očuvanja i zaštite biodiverziteta u poljoprivredi, revizori bi mogli da pogledaju da li je Vlada izvršila procenu uticaja kako bi identifikovala moguće posledice aktivnosti na vrste i vegetaciju, i da li postoje mere očuvanja za ublažavanje mogućih efekata aktivnosti, kao što je smanjenje rizika od raseljavanja ili propadanja staništa.

ZAKLJUČAK

Na globalnom nivou postoji radna grupa u okviru međunarodne organizacije VRI, a to je INTOSAI Radna grupa za reviziju životne sredine, odnosno WGEA. Ona ima za cilj da poveća stručnost u reviziji životne sredine i da unapredi upravljanje životnom sredinom, uz visokokvalitetan doprinos i vidljivost kako članova Radne grupe, tako i VRI nečlanica. Trenutno se INTOSAI VGEA sastoji od 83 zemlje članice, što je najveća radna grupa pod okriljem Međunarodne organizacije VRI (INTOSAI). Državna revizorska institucija Republike Srbije nije član ove radne grupe. U nastavku je prikazana mapa sveta sa državama članicama.

Izvor: <https://www.environmental-auditing.org/about/> pristup dana 06.05.2023. u 21:31 časova

Slika 1: VRI koje su članice WGEA

Ova radna grupa ima za cilj da poboljša upotrebu revizorskog mandata i instrumenata revizije u oblasti politike zaštite životne sredine, kako od strane članova radne grupe, tako i od strane drugih članica VRI. WGEA pomaže VRI u sticanju boljeg razumevanja specifičnih pitanja uključenih u revizije poljoprivrednih politika, revizije poljoprivrednih programa, revizije finansiranja poljoprivrednog sektora, preraspodele državnog novca i izgradnje kapaciteta u oblasti poljoprivrede. Ona olakšava razmenu informacija i iskustava i objavljuje uputstva i drugi informativni materijal za njihovu upotrebu. Ona je zapravo velika volonterska organizacija sa nizom različitih tela i aktera, od kojih svaki ima povezane odgovornosti. To uključuje predsedavajućeg i sekretarijat, skupštinu, upravni odbor, vođe projekta i pododbore projekta, i regionalne radne grupe za reviziju životne sredine, u cilju jačanja ukupnog funkcionisanja WGEA i razjašnjavanja ključnih uloga i odgovornosti za svako od tela.

Održiva poljoprivreda je kritična za osiguranje prehrambene sigurnosti i ublažavanje negativnih uticaja poljoprivrede na životnu sredinu. Uloga VRI je ključna u promovisanju održive poljoprivrede kroz obezbeđivanje transparentnosti, odgovornosti i efektivnog korišćenja javnih resursa (2). VRI može vršiti reviziju poljoprivrednih politika, programa i finansiranja kako bi osigurala usklađenost sa principima održive poljoprivrede, obezbedila izgradnju kapaciteta zainteresovanim stranama i osigurala da se javni resursi efikasno koriste. Stoga VRI treba da igra aktivnu ulogu u promovisanju održive poljoprivrede radi postizanja ciljeva održivog razvoja.

Literatura

1. Brunelli, S., Murzakhmetova, A., & Falivena, C. (2022). Environmental Auditing in Rural Areas: Current Patterns and Future Challenges in Central Asia. *Sustainability* (2071-1050), 14(22), 15163. <https://doi.org/10.3390/su142215163>;
2. Datsii, O., Levchenko, N., Shyshkanova, G., Dmytrenko, R., & Abuselidze, G. (2021). State Decoupling Audit of Low-Carbon Agricultural Production. *Rural Sustainability Research*, 45(340), 94–112. <https://doi.org/10.2478/plua-2021-0011>;
3. Inna, S., Anatolij, Z., Liubomyr, P., Oleksii, T., Oksana B., & Pohrishchuk, O. (2021). Analysis of potential risks of audit of agricultural enterprises. *Agricultural and Resource Economics*, 7(1), 164–191. <https://doi.org/10.51599/are.2021.07.01.09>;
4. Jakovljević, N. (2021). Political neutrality in the audit profession: attitudes of respondents in the Republic of Serbia. *BizInfo*, 12(2), 23–38. <https://doi.org/10.5937/bizinfo2102023J>;
5. Jakovljevic, N. (2022). Remote work in audit in the private and public sector in the Republic of Serbia. *BizInfo*, 13(1), 65–70. <https://doi.org/10.5937/bizinfo2201065J>;
6. Jeremić, M., & Jakovljević, N. (2022). Pet elemenata za kvalitetniji revizorski angažman. *Revizor*, 25(100), 79–92. <https://doi.org/10.56362/Rev22100079J>;
7. Jeremić, N., Jeremić, M., & Jakovljević, N. (2021). Agilnost interne revizije. *Revizor*, 24(95-96), 57–76. <https://doi.org/10.5937/Rev2196057J>;
8. Kljajić, M., Mizdraković, V., & Milojević, M. (2021). Mandatory audit of financial statements: Does agricultural sector differ from others? *Ekonomika poljoprivrede*, 68(2), 407–422. <https://doi.org/10.5937/ekoPolj2102407K>;
9. Melnyk, K., P. (2020). The Ecological-Social Audit in the Sectoral and Territorial (Administrative) Clusters of Agriculture. *Biznes Inform*, 8(511), 184–189. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-8-184-189>;
10. Milojević, I., Krstić, D., & Jovičić, A. (2022). Application of the pert method in the audit of business of agricultural enterprises. *Ekonomika poljoprivrede*, 69(4), 1125–1137. <https://doi.org/10.5937/ekoPolj2204125M>;
11. Savić, B., Petrović, M., Vasiljević, Z. (2020): The impact of transportation costs on economic performance in crop production, *Economics of Agriculture*, Vol. 67, No. 3, Institute of Agricultural Economics, Belgrade, pp. 683-697, doi:10.5937/ekoPolj2003683S, UDC 331.346.2:633.321/324, ISSN 0352-3462.
12. Yang, X., Dai, X., & Liu, Z. (2023). Retailers' Audit Strategies for Green Agriculture Based on Dynamic Evolutionary Game. *Sustainability* (2071-1050), 15(4), 3261. <https://doi.org/10.3390/su15043261>;

The Role of Supreme Audit Institutions in Achieving Sustainable Agriculture

Summary: *The subject of this paper is the role of supreme audit institutions in achieving sustainable agriculture. Sustainable agriculture refers to ensuring food security and mitigating the negative impacts of agriculture on the environment. Governments around the world adopt various policies and strategies to promote sustainable agriculture. SAIs can audit the fulfillment of national goals, to check whether the government provides sufficient, safe and nutritious food, affordable for all, and whether food is produced in a sustainable way, without serious impacts on environmental resources.*

Keywords: *audit, engagement, supreme audit institutions, sustainability, agriculture.*